

NÜKET ESEN
Hikâye Anlatan Adam: Ahmet Mithat

NÜKET TEZCAN ESEN (Prof. Dr.) 1949'da İstanbul'da doğdu. Robert Kolej'i bitirdikten sonra Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'nda okudu. Aynı üniversitenin sosyoloji bölümünde yüksek lisans yaptı. Marmara Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü'nden Yeni Türk Edebiyatı dalında doktorasını aldı. Birçok makalesi yayımlandı: *Türk Romanında Aile Kurumu* (1990), *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar* (2006) adlı kitapları çıktı. Hazırladığı kitaplardan bazıları: *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (1992), *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar* (2003), *Sabahattin Ali Mahkemelerinde* (2004), *Merhaba Ey Muharrir!* (2006), *Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası* (2008), *Beliyat-ı Mudhike ve Karı Koca Masah ve Ahmet Mithat Kaynakçası* (2011). Halen Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesidir.

İletişim Yayınları 1962 • Edebiyat Eleştirisi 40

ISBN-13: 978-975-05-1430-2

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Belce Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Birhan Koçak

DİZİN Birhan Koçak - Emircan Yaşa

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

NÜKET ESEN

Hikâye Anlatan Adam: Ahmet Mithat

Kardeřim Mehmet Tezcan'ın anısına...

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Giriş.....	13
Ahmet Mithat ile aşk ve nefret ilişkimiz.....	13
Onu nasıl affetsek? 1944'teki anma programı.....	19
Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bakışı.....	23
Ahmet Mithat Kimdir?.....	27
Kronoloji.....	36
Ahmet Mithat ve Yazdıkları.....	39
Romanlar, hikâyeler ve diğerleri.....	39
Sürgün ve büyük romanlara geçiş.....	44
Sürgün sonrası yeni dönem.....	54
Genişleyen hayat.....	66
Ve nihayet Avrupa!.....	70
Farklı anlatılar.....	78
Sonun başlangıcı.....	89
Kadınlar.....	94

Fatma Aliye.....	99
Gerçek ve kurmaca seyahatler	101
Çeviriler ve çeviri olmayanlar	105
Ahmet Mithat'ta Anlatım.....	115
Roman ve hikâyelerin giriş bölümleri	115
“Gerçeklik” ve anlatıcı	125
Zaman	137
Okuyucu.....	141
Eğlencelikler	149
“Fenler” merakı.....	149
Eğitim.....	153
Karnaval ve kadınlar	155
Avrupa’da bir komedi	156
Laf dolandırmak	159
Aşk nedir?.....	161
Kelek nedir?.....	162
Kelimeler, deyişler	162
Latin alfabesine aktarım sorunları	164
Ahmet Mithat Kaynakçası	165
Hangisi roman, hangisi hikâye?.....	165
Ahmet Mithat kaynakçası	167
<i>KAYNAKÇA</i>	191
<i>DİZİN</i>	196

Önsöz

Ahmet Mithat'ın hem kişiliği hem de yazarlığı benim her zaman ilgimi çekmiştir. Geleneklere bağlı biri olarak bilinmesine rağmen nedense kalıpların dışına taşan bir aykırılığı vardır. Yaşadığı dönemin diğer yazarlarına hiç benzemez. Zaman zaman nereye ait olduğu, tam olarak nerede durduğu anlaşılmaz. Çok çalışır, çok yazar ve hem gazete hem de matbaa sahibi olduğundan her yazdığını tefrika, risale ve/veya kitap olarak hemen yayınlama imkânının olması işlerini kolaylaştırır. Her zaman büyük bir özgüven içinde yaşar; iddia eder, öğretir, düzeltir. Hayatının son yıllarında bu özgüven kaybolur. Değişen edebiyat anlayışıyla yazdıkları köhne kalır; Abdülhamitçiliği başına dert olur. Ölümünden sonra da yazdıkları edebi olarak pek önemsenmeyen bir yazar olarak kalır. 1980'lerde ise yine değişen edebiyat anlayışı yazdıklarının başka bir gözle görülmesini sağlar. Siyasi eğilimi önemini kaybeder. Ahmet Mithat edebiyat dünyasında yeniden gündeme gelir.

Ben de yirmi beş senedir her fırsatta Ahmet Mithat üzerine çalışıp makaleler yayınladım, üniversitedeki derslerim-

de roman ve hikâyelerini ele aldım, birkaç eserini –*Karı Koca Masalı*, *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*, *Beliyat-ı Mudhike*– Arap harflerinden Latin alfabesine çevirip yayınladım. Doğruları ve yanlışlarıyla bir Ahmet Mithat Kaynakçası hazırladım. Son yıllarda “Ahmet Mithat ve Anlatı” başlıklı bir yüksek lisans dersi veriyorum. 2012 yılı sonunun Ahmet Mithat’ın ölümünün yüzüncü yıldönümü olması birkaç senedir aklımı meşgul ediyordu. Bu arada epey sayıda meslektaşım ve arkadaşım sevdiğim bu yazarla ilgili neden bir kitap yazmadığımı soruyorlardı. Hepsi bir araya geldi ve ben Ahmet Mithat hakkında içimden geldiği gibi bir şeyler yazmaya karar verdim. Kitabı yüzüncü ölüm yıldönümüne yetiştiremedim; kitap bir yıl gecikmeli olarak çıkıyor.

Baştan belirtmeliyim ki bu akademik bir çalışma değil. Şimdiye kadar Ahmet Mithat ile ilgili ne yazıldığını ve ne söylendiğini özellikle bir araya getirerek işe başladım. Gazete ve dergi yazılarına girmedim. Senelerdir Ahmet Mithat’ın kitap olarak yayınladıklarını ve edebiyatçıların onunla ilgili yazdıklarını okuyorum. Bunların bende kalan tortuları neyse, sadece onlar bu kitaba sızdılar. Geri kalanı, aksini belirtmediğim yerlerde, Ahmet Mithat ve eserleriyle ilgili benim izlenimlerim, düşüncelerim. Kolay ve rahat yazan biri olmadığım halde mümkün olduğu kadar kendimi serbest bırakıp Ahmet Mithat ve yazdıklarıyla ilgili aklıma gelenleri kâğıda dökmeye çalıştım. Tüm yazdıklarını ele almadım; önemli bulduklarımı, bende izi kalanları anlattım. Şöyle söyleyeyim: Bu kitap 21. yüzyılın başında bir kadın Türk edebiyatı araştırmacısının Ahmet Mithat’ta gördükleri.

Kitabın yapısı da benim Ahmet Mithat ile ilgili düşüncelerimin sırasını takip ediyor. “Giriş” bölümünde Ahmet Mithat’ın zamanından günümüze kadar algılanışını biçimlendiren etkenler ve bunlardaki değişimlere bakıyorum. Uzun

yıllar siyaseten kabahatli bulunduğundan dolayı gözden düşmüş olduğunu iyice ortaya döken, ölümünden sonraki ilk anma etkinliğinden söz ediyor ve ardından edebiyat tarihlerinde Ahmet Mithat ile ilgili yargıları büyük oranda şekillendiren Ahmet Hamdi Tanpınar'ın görüşlerine değiniyorum. “Ahmet Mithat Kimdir?” başlıklı kısımda ise Ahmet Mithat'ın hayatının değişik dönemlerine bakarak yaşadıkları ve yazdıklarını bir araya getiren kısa bir hayat kronolojisi oluşturmaya çalışıyorum.

Kitabın ana bölümü “Ahmet Mithat ve Yazdıkları”. Burada Ahmet Mithat'ın kurmaca veya kurmaca dışı olarak yazdıklarının benim dikkatimi çekenlerinden söz ediyorum. Bazı eserlerinden hiç bahsetmezken bazılarını oldukça uzun ele alıyorum ve birçok yerde yazdıklarını, o sırada hayatındaki bazı olaylarla birleştiriyorum. Kadın konusunda hassas olduğu ve kadınlarla ilgili birçok öneri getirdiğinden bu tarafına ayrıca dikkat çekiyorum. Değişik coğrafyalara ve seyahat etmeye merakını eserlerinde bol bol ortaya koyan Ahmet Mithat'ın bu tarafı da ayrı bir ilgiyi hak ediyor. Bu bölümün sonunda eserlerinden çeviri olanları ve olmayanları ayırt etmenin zorluğunu tartışıyorum.

“Ahmet Mithat'ta Anlatım” bölümü yazarın roman ve hikâyelerinde kullandığı anlatım çeşitliliğine, denediği farklı anlatım stratejilerine odaklanıyor. Bu kısımda Ahmet Mithat'ın metinlerinde kurguladığı gerçeklik anlayışını, zamanı kullanımını ve okuyucusuyla ilişkisini anlamaya ve anlatmaya çalışıyorum.

“Eğlencelikler” bölümü Ahmet Mithat'ın bizleri eğlendirmek için, çoğunu kendisinin de eğlenerek yazdığını düşündüğüm bazı parçalardan oluşuyor. Kitabın son bölümü ise bundan önce de birkaç kere, her seferinde bir şeyleri değiştirip düzelterek, yayınladığım “Ahmet Mithat Kaynakçası”. Burada ilk defa Ahmet Mithat'ın oyunları dışındaki kurma-

calarının hangilerine kısa hikâye, hangilerine uzun hikâye ve hangilerine roman denebileceği konusunda bir öneri getirip eserleri buna göre sınıflandırıyorum.

Yıllar içinde Ahmet Mithat ile ilgili olarak o kadar çok kişiyle alışverişim oldu ki onların hepsine burada tek tek teşekkür etmem mümkün değil. Sadece bu kitabın yazılma sürecinde bana destek olup birçok noktada yardım ettiği için Erol Köroğlu'na ve kitabı yazarken bana sürekli eşlik ettiği için de artık bizden ayrılmış olan kedim Boncuk'a teşekkür etmek isterim.

NÜKET TEZCAN ESEN

Ağustos 2013, Cunda

Giriş

Ahmet Mithat ile aşk ve nefret ilişkimiz

İlk Türk romancısı olan Ahmet Mithat Efendi 1844-1912 yılları arasında yaşamıştır. Türkçede ilk romanı üreten o değildir ama yazdıklarının niceliği ve niteliğiyle “ilk romancı” olarak adlandırılmayı çağdaşı olan yazarların tümünden daha fazla hak eder. Arap harfleriyle yazan Tanzimat romancılarımız arasında onun kadar çok eser veren yoktur. Fatma Aliye Hanım dışındaki Tanzimat dönemi romancılarından Namık Kemal iki, Şemsettin Sami, Samipaşazade Seza-yi, Mehmet Murat, Recaizade Ekrem, Nabizade Nazım sadece birer roman yazmışlardır. Ortaya konulan roman sayısı açısından Ahmet Mithat’tan hemen sonra gelen Fatma Aliye Hanım ise, beş roman yazmış olmasına rağmen birçok edebiyat tarihçimiz tarafından Tanzimat romancısı olarak anılmaz bile.

İlk hikâyesi 1870’te yayınlanan Ahmet Mithat’ın uzun bir yayın hayatı olmuş, 1912’deki vefatına kadar kırk yıl süreyle eser vermiştir.

Kurmaca ve kurmaca dışı kitaplarının yanı sıra çok sayıda ve çok çeşitli konuda gazete yazısı yazdığını da unutmamak lazım. Hayatı boyunca kendi çıkardığı veya yazı verdiği birçok gazete ve derginin yanında en çok yazısının yayınlandığı, uzun yıllar kendisine ait olan gazetesi *Tercüman-ı Hakikat*'e (1878-1921) yazdığı yazıların toplam sayısının inanılmaz boyutlara eriştiği tahmin edilebilir. Bu yüzden zamanında kendisine “kırk beygir kuvvetinde yazı makinesi” denmesi çok yerinde...

Ahmet Mithat'ın gazete ve dergi yazılarının dışındaki eserlerine toplu olarak bakıldığında bolluk ve tür çeşitliliği karşısında insan hayretler içinde kalıyor. Roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahatname, mektup, monografi, ders kitabı türünde ve tarih, felsefe, sosyoloji, psikoloji, pedagoji, ekonomi, askeriye konularında kitapları var. Fransızcadan çok sayıda çeviri yaptığı da unutulmamalı.

Bugünün okuyucusuna sıkıcı gelebilecek bazı roman veya hikâyelerini sabredip okuyunca çok ilgi çekici anlatım usulleri denemeye çalıştığı görülür. Bunların bazıları pek başarılı olmasa da Ahmet Mithat'ın, çok yazmanın dışında anlatmanın büyüsünü yakalamaya çalıştığını da görürüz. Ahmet Mithat'tan, sahip olduğu eğitim ve birikimle, yaşadığı zamandaki Osmanlı dünyasında daha iyisini başarabilmesini beklemek fazla olabilir.

Türk hikâye ve romanında birçok “ilk”ten bahsederken Ahmet Mithat'ın ismi anılır. Zira ilk köy hikâyesini o yazmış, ilk cinayet romanını o kaleme almış, kadın sorunlarına ilk o eğilmiştir. Bu liste uzatılabilir. İlk romancı olduğu ve çok yazdığı için birçok konuyu ilk onun işlemiş olması doğaldır. Bununla birlikte, Ahmet Mithat çeşitli edebi türlerin de ilklerini yazmıştır; anı, seyahatname, monografi gibi. Kurmaca ve kurmaca dışı eserlerinde bu kadar çok çeşitli konuya el atmış olması sonucu yazarın bu konularda derinleşmemesi,

yüzeysel kalması doğaldır. Ahmet Mithat'ın kendisi de bunun bilincinde görünmektedir. Mustafa Refik'in "Musikinin Tesiri" isimli tercümesine yazdığı takrizdeki öğüdü hep anılır. "Oğlum, yalnız bir şey öğrenmeli, fakat mükemmel olarak; yahut her şeyi öğrenmeli, bittabi nakıs [eksik] olarak. Bugünkü halimize nisbetle şu iki şıktan bence ikincisi müreccaktır [tercih edilmelidir]; ben sana onu tavsiye ederim. Fakat bundan sonra birincisi müreccah olacaktır; sen de evladına onu tavsiye et." (Orhan Okay 1989, III)

Edebiyatta birçok konuyu ve türü ilk defa onun yazdığı teslim edilir ama Ahmet Mithat'a "ilk romancı" payesi verilmesi tartışmalı olmuştur. Ahmet Mithat'ın sonradan *Letaif-i Rivayat*'ın ilk bölümleri olacak sekiz roman/hikâyesi 1870'te çıkar. Yani "ilk Türk romanı" olarak kabul edilen Şemsettin Sami'nin 1872'de yayınlanan *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ından iki yıl önce. Aslında bu "ilk" olma yarışı oldukça manasız ve müphemdir. Mutlaka böyle bir adlandırma yapılacaksa bunun adı "ilk Türkçe Osmanlı romanı" olmalı diye düşünüyorum. O zaman da ilk Türkçe Osmanlı romanları şu an bilindiği kadarıyla Vartan Paşa'nın *Akabi Hikâyesi* (1851) gibi bazı Ermeni harfli ama dili Türkçe olan romanlar oluyor. Zira Türk alfabesi diye bir alfabe olmadığına ve Osmanlılar Arap alfabesini kullandıklarına göre alfabeden değil dilden gitmenin daha doğru olduğu ortada. Dil açısından bakınca da ilk Türkçe romanları Osmanlı Ermenilerinin yazdığı ortaya çıkar. Yalnız tabii ki bu romanların yöneldiği okuyucu kitlesi alfabeden dolayı büyük oranda Ermenilerle sınırlı kalmış oluyor. Bu ölçütlere göre, okuyucu kitlesinin yaygınlığı da göz önünde bulundurulursa ilk Türkçe Osmanlı romanını yazan kişinin Ahmet Mithat olduğunun kabul edilmesi gerekiyor.

Türk edebiyatı tarihi o denli siyasal görüşlere göre yazılmıştır ki, "Türk ve/veya Müslüman" olan yazarların yazdık-

ları arasında da bir hiyerarşi vardır. Mesela seneler önce –belki bazı edebiyat tarihçilerine göre hâlâ devam eden– bir “ilk romancı” mücadelesi vardı. *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* çok kısa olduğu, “iyi” bir roman olmadığı söylenerek ve biraz da yazarı Şemsettin Sami’nin Arnavut olduğu ima edilerek ilk roman sayılmazdı. Ahmet Mithat ise, Osmanlıcı, İslamcı, “avam” ve en önemlisi Abdülhamitçi olduğu için bu “önemli” paye ona da verilmez, Cumhuriyet ideolojisinin ve milliyetçi görüşün kendisine edebi önder seçtiği Namık Kemal’in, 1876’da yayınlanan *İntibah* ile ilk romancı olduğu söylenirdi.

Bu yarışa biz de kendimizi kaptırırsak ne görürüz? 1876’da *İntibah* yayınlanmadan önce Ahmet Mithat’ın dokuz öyküsü ve *Firkat*, *Hasan Mellah*, *Dünyaya İkinci Geliş*, *Zeyl-i Hasan Mellah*, *Hüseyin Fellah*, *Felatun Bey ile Rakım Efendi* başlıklı altı romanı çıkmıştır. Ama söz konusu görüşe göre yine de “ilk romancı” Namık Kemal’dir! Bu durumda görünen o ki, ilk romanı gerçekte kimin yazdığı değil, ideolojik olarak kime bu onuru vermenin uygun olacağı önemlidir. Bana göre ise yukarıda da söylediğim gibi, okuyan kitlenin kısıtlılığı yüzünden Ermeni yazarları saymazsak ilk romancı Ahmet Mithat’tır.

20-30 sene öncesine kadar edebiyat tarihlerimizde Ahmet Mithat’ın romanlarıyla halkı eğittiğinden, eğlendirici yazdığından, laubali bir üslubu olduğundan ama yazdıklarının pek de edebiyat sayılamayacağından dem vurulmuştur. Bunların başını *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*’ndeki değerlendirmeleriyle Ahmet Hamdi Tanpınar çeker. Tanpınar da dahil, edebiyat tarihçilerimiz Ahmet Mithat Efendi’ye müteşekkirdirler. Bunun nedeni de birçok roman yazmış olması ve böylelikle bir okuyucu kitlesi oluşturmasıdır; ama ancak o kadar.

Genelde Ahmet Mithat, bir “edebiyatçı”dan çok, avam “bir halk yazarı” olarak ele alınmış, bunun dışında görmez-

den gelinmiştir. Bu görmezden gelişin edebi, siyasal ve tarihsel nedenleri vardır. Bu nedenlerden biri, Türk edebiyatı incelemelerinde önce edebi metinlerin içeriğinin yargılanmasıdır. Ciddi, çatık kaşlı, milli ve ahlaki konular üzerine yazanlar daha “iyi edebiyatçı” sayılırlar. Ahmet Mithat’ın edebi eserlerinin çoğu ciddiyetten uzak, güler yüzlü, eğlendirici ve yer yer gerçekten de laubalidir. Oldukça çalakalem yazdığı da bellidir. Bir anlayışa göre bu yaklaşım edebiyatın yüceliğine ters düşmektedir.

Cumhuriyet ideolojisi, 19. yüzyıl yazarları arasından kendisine “edebi baba” olarak siyaseten Ahmet Mithat’ın karşısında olan Namık Kemal’i seçmiştir. Namık Kemal “vatan”, “hürriyet” gibi kavramları tartışırken Ahmet Mithat’ın sürekli olarak Osmanlılığı ve İslamiyeti savunmuş olması Cumhuriyet döneminde yazılan edebiyat tarihlerinde Ahmet Mithat’ın kendisine nasıl bir yer bulacağını belirlemiştir.

Ayrıca, saygın bir edebiyatçı kabul edilen Tevfik Fikret’in 20. yüzyıl başında Servet-i Fünuncularla Ahmet Mithat arasındaki çatışmadan sonra yazdığı “Timsal-i Cehalet” başlıklı Ahmet Mithat’ı aşağılayıcı şiiri de, birçok yayında alıntılanmış, Ahmet Mithat’ın olumsuz imajına katkıda bulunmuştur.

Takriben 1980’lere gelene kadar Ahmet Mithat’ın hak ettiği ilgiyi görmemesinin sebeplerinden biri de Abdülhamitçiliği olmuştur. Zamanında dönemin aydınları Abdülhamit’e karşı bir tutum içindeyken Ahmet Mithat padişahı desteklemiş, zaman zaman kalemini onun hizmetine vermiştir. 1876 ve 1877’de yayınlanan iki ciltlik *Üss-i İnkılâp* başlıklı kitabı onun Abdülhamit yanlısı olduğunu tescillemiştir. Ayrıca, gençliğinde onun elinden tutmuş olan Mithat Paşa’nın aleyhine dönüp onun mahkumiyetinde rol oynamış olması da Ahmet Mithat’ı gözden düşüren olaylardan biridir. Genellik-

le Türk edebiyatında bir yazarın özel hayatı, ahlaki değerleri ve politik görüşleri beğenilmezse onun edebi eserlerinin de değersiz olduğu veya en azından bu eserlere fazla ilgi gösterilmemesi gerektiği görüşü vardır.

Ayrıca, Ahmet Mithat'a verilen "Efendi" payesi 19. yüzyıl sonlarında saygınlık işaretidir. Ancak Cumhuriyet döneminde bu anlam kaybolmaya başlar. 20. yüzyıl ortalarında, İstanbul'da eğitilmiş üst düzey erkeklere "Bey", Anadolu kökenli olup bedensel işlerde çalışanlara "Efendi" deniyor olması, başka hiçbir yazar için kullanılmayan "Efendi" sözcüğünün zaten "avam" sayılan Ahmet Mithat'ın saygınlığını zedeleyen bir unsur olduğu da düşünülebilir. Samipaşazade Sezai, Recaizade Ekrem, Nabizade Nazım gibi dönemin diğer önemli birkaç yazarı "zade"yken, aktar çıraklığından gelme bir yazarın sınıfsal ayrımcılığa da uğradığını düşünüyorum. Bu yüzden ben her zaman sadece Ahmet Mithat demeyi seçtim. Ama 21. yüzyılda bu bey-efendi hitap biçimi farkı iyice yok olmaya yüz tuttuğu için Ahmet Mithat Efendi demek artık çok rahatsız edici gelmiyor.

1980'lere gelindiğinde Ahmet Mithat'a ilginin artmasının birkaç sebebi olabilir. Birincisi, yazarların hayatları ve politik görüşleriyle eserlerinin ayrı ayrı değerlendirmesi gerektiğinin kabul edilmesi. İkincisi ise, edebi eserlerin eğlendirici, hatta laubali olabileceğinin, edebi eserlere faydacı değil estetik bir yaklaşımla bakılması gerektiğinin kabul edilmesi; eserleri sadece içerikleriyle değil, anlatım özellikleriyle de değerlendirmek gerektiğinin anlaşılması.

Bir başka önemli sebebi de, bir söyleşide Jale Parla dile getirir. Cumhuriyet dönemi edebiyatında Batı'dan alınan 19. yüzyıl klasik gerçekçi roman tanımı egemendir. Bu görüşe göre Ahmet Mithat'ın yazdıkları "nevi şahsına münhasır", adlandırılması zor anlatılardır. 1960 sonrasında Batı'da bu roman tanımı değişmeye başlar. 19. yüzyıl öncesi

anlatılarına bakılmaya, farklı anlatı türleriyle ilgilenilmeye ve romanın ortaya çıkışı araştırılmaya başlanır. 1980 sonrası aynı merak Türkiye’de de başlayınca roman sanatı yönünden ilgi çekici bir yazar olan Ahmet Mithat adeta yeniden keşfedilir. (Parla, Esen, Gülsoy 2013, 110)

Onu nasıl affetsek? 1944’teki anma programı

Ahmet Mithat uzun yıllar neredeyse yok sayıldıktan sonra ilk defa 1944 yılının 28 Aralık’ında doğumunun yüzüncü yıldönümü için bir anma toplantısı yapılmıştır. Bu toplantı “Be-yazı’da Üniversite Konferans Salonunda” gerçekleştirilmiş. Aynı sırada bir de “Ahmed Midhat Efendi Sergisi” açılmış. Toplantıda yapılan konuşmaların çoğu Ahmet Mithat’ın doğumunun yüzüncü yılını kutlarken bile onun “kabahatleri” üzerinde duran, onları affettirmeye çalışırken aslında bu “kabahatlerin” hâlâ unutulmadığını ifade eden konuşmalardır.

Toplantı programı şöyledir:

- 1) Toplantının açılması (Hakkı Tarık Us tarafından).
- 2) Ahmed Midhat’ın hatırası önünde bir dakika ayakta durma.
- 3) Ahmed Midhat’ın bütün hayat ve şahsiyeti, eğitim ve öğretim alanında ve tarih yönündeki hizmetleri (Maarif Müsteşarı Bay İhsan Sungu tarafından).
- 4) Gazetecilikte ve o günün edebiyatı karşısında Ahmed Midhat (Bay Hüseyin Cahit Yalçın tarafından).
- 5) Ahmed Midhat: Hikâyeci ve romancı (İsmail Habib Sevük tarafından).
- 6) Türk tiyatrosu bakımından Ahmed Midhat (Selim Nüzhet Gerçek tarafından).
- 7) Aile reisi olarak Ahmed Midhat (Oğlu Doktor Kamil Yazgıç tarafından).
- 8) Toplantının kapatılması (Hakkı Tarık Us tarafından).